QORTI TAL-APPELL

IMHALLFIN

S.T.O. PRIM IMHALLEF JOSEPH AZZOPARDI
ONOR. IMHALLEF JOSEPH R. MICALLEF
ONOR. IMHALLEF TONIO MALLIA

Seduta ta' nhar il-Gimgha 5 ta' Ottubru 2018

Numru 7

Rikors numru 1741/98 LSO

Onor. Dr. Charles Mangion

v.

Mario Galea u l-Partit Nazzjonalista

Il-Qorti:

Rat l-att tac-citazzjoni li ressaq l-attur fis-27 ta' Awwissu, 1998, li jaqra hekk:

> "Peress illi l-konvenuti fil-25 ta' Awwissu 1998, ippubblikaw stqarrija pubblika ghall-istampa ffirmata mill-konvenut Mario Galea u mahruga mill-konvenut Partit Nazzjonalista intestata "Charles Mangion jikkonferma x-xiri skandaluz ta' proprjeta' tal-Ministri u Deputati Laburisti" li permezz taghha implikaw u allegaw fost ohrajn li l-istanti kien involut fi "skandlu" bil-fatt li kumpanija li ghandu sehem fiha tefghet

offerta pubblika biex tbiegh proprjeta` lill-Awtorita' tad-Djar, li sar xi haga hazina jew irregolari, u li ghandu jigi mkecci.

"Peress illi dawn l-allegazzjonijiet u insinwazzjonijiet huma ghal kollox infondati u bla bazi u l-process kollu kien regolari, miftuh ghal kulhadd, u sahansitra l-istanti kien iddikjara l-interess tieghu u talab li jkun hemm minn qabel l-iskrutinju tal-Awditur Generali.

"Peress illi bl-istess stqarrija l-konvenuti taw malafama lill-istanti billi attribwewlu fatti determinati bi skop li joffendu l-unur u l-fama tieghu u li jesponuh ghar-redikolu u ghad-disprezz tal-pubbliku.

"Peress illi barra l-gravita' tal-ingurja fiha nnifisha jidher car mill-mod kif gie msemmi l-istanti u mill-assjem tal-artikoli, illi l-iskop tal-istqarrija u l-insinwazzjonijiet fiha huwa li jaghmel hsara lill-istanti fi zmien krucjali tal-kampanja elettorali ghall-elezzjonijiet generali billi jimplika li huwa kien responsabbli ta' skandlu u rregolarita' li kellha twassal ghat-tkeccija tieghu.

"Peress illi l-istanti bhala parti offiza ghandu dritt ghad-danni kontemplati fl-Att dwar l-Istampa (Kap 248 tal-Ligijiet ta' Malta).

"Jghidu il-konvenuti ghaliex din il-Qorti m'ghandhiex:

"1. tiddikjara illi l-istess konvenuti taw malafama lill-istanti bl-istampat fuq imsemmi bil-ghan li jtellfu jew inaqqsu r-reputazzjoni tieghu;

"2. tikkundanna lil kull wiehed mill-istess konvenuti ihallsu lill-istanti dik is-somma li din il-Qorti tiddetermina bhala danni u riparazzjoni tal-ingurja morali u malafama li huwa sofra bil-pubblikazzjoni fuq imsemmija.

"Bl-ispejjez u bl-imghax legali kontra l-konvenuti li ghandhom jidhru ghas-subizzjoni."

Rat in-nota tal-eccezzjonijiet tal-konvenuti pprezentata fit-18 ta' Frar, 1999, li permezz taghha gie eccepit is-segwenti:

"1. Illi wiehed miz-zewg konvenuti ghandu jigi liberat mill-osservanza tal-gudizzju billi ma jistax ikun hemm zewg awturi tal-istess stqarrija u l-konvenut l-iehor mhux azzjonabbli taht il-Ligi tal-Istampa.

"2. Fil-meritu u minghajr pregudizzju ghall-premess, illi l-istqarrija in kwistjoni tikkontjeni fatti lill-eccipjenti ser jippruvaw il-verita' taghhom u opinjonijiet li jammontaw ghall-'fair comment'."

Rat is-sentenza moghtija mill-Prim' Awla tal-Qorti Civili fil-31 ta' Ottubru, 2013, li in forza taghha l-kawza giet deciza billi, filwaqt li cahdet l-eccezzjonijiet tal-konvenuti, laqghet it-talbiet attrici u ddikjarat li l-istess konvenuti taw malafama lill-attur bl-istampat imsemmi fic-citazzjoni, bil-ghan li jtellfu jew inaqqsu r-reputazzjoni tieghu. Konsegwentement, ikkundannat lil kull wiehed mill-istess konvenuti jhallsu lill-attur danni li gew likwidati, kwantu ghas-somma ta' €500 ghall-konvenut Mario Galea u kwantu ghas-somma ta' €1,000 ghall-konvenut Partit Nazzjonalista, bhala danni u riparazzjoni tal-ingurja morali u malafama li huwa sofra bil-pubblikazzjoni in kwistjoni, bl-imghax legali kontra l-konvenuti mid-data tas-sentenza sad-data tal-pagament effettiv. Bl-ispejjez a karigu tal-konvenut Partit Nazzjonalista.

Dik il-Qorti tat is-sentenza taghha wara li ghamlet is-segwenti konsiderazzjonijiet:

> "L-attur qed jitlob lil din l-Qorti sabiex tiddeciedi u tiddikjara li l-konvenuti taw malafama permezz ta' Stqarrija ghall-Istampa mahruga fil-25 ta' Awwissu 1998 taht it-titolu "Charles Mangion jikkonferma x-xiri skandaluz ta' proprjeta' tal-Ministri u Deputati Laburisti" li permezz taghha implikaw u allegaw fost ohrajn li l-istanti kien involut fi "skandlu" bil-fatt li kumpanija li ghandu sehem fiha tefghet offerta pubblika biex tbiegh proprjeta` lill-Awtorita' tad-Djar, li sar xi haga hazina jew irregolari, u li ghandu jigi mkecci.
>
> "L-attur ghalhekk qed jitlob li l-konvenuti jkunu ikkundannati ihallsu somma li tigi determinata in linea ta' danni u riparazzjoni tal-ingurja morali u malafama li hu sofra minhabba l-pubblikazzjoni imsemmija.
>
> "Fl-eccezzjonijiet taghhom, il-konvenuti jghidu li wiehed minnhom ghandu jigi liberat mill-osservanza tal-gudizzju billi ma jistax ikun hemm

zewg awturi tal-istess stqarrija; u fit-tieni lok, li l-istqarrija in kwistjoni tikkontjeni fatti li l-eccipjenti se jippruvaw il-verita' taghhom u opinjonijiet li jammontaw ghall-'fair comment.'

“Din il-kawza hija konnessa u miexja flimkien ma' zewg kawzi ohra fl-ismijiet "Onor.Dr. Charles Mangion -v- Onor.Perit George Pullicino (Citaz. Nru. 1768/1998 LSO) u "Onor.Dr.Charles Mangion -v- Joseph Zahra et.(Citazz.Nru. 1742/1998 LSO) u kien intiz bejn il-partijiet billi, ghajr ghall-provi li jirreferu ghall-kawza partikolari, il-provi li ngabru kellhom japplikaw ghat-tlett kawzi stante li jirreferu sostanzjalment ghall-allegazzjonijiet simili u konnessi.

“Il-Qorti ser tillimita ruhha biex tikkonsidra l-provi rilevanti ghall-pubblikazzjoni l-mertu ta' din il-kawza.

“<u>Provi Prodotti</u>

“L-istqarrija tal-Istampa (Dok A) mertu ta' din il-kawza hija intestata "Charles Mangion jikkonferma x-xiri skandaluz ta' Proprjeta' tal-Ministri u Deputati Laburisti." Din l-Istqarrija hija mahruga fuq karta intestata tad-Dar Centrali PN u hija ffirmata mill-konvenut Mario Galea.

“Bazikament tghid li l-attur ikkonferma dak kollu li qal il-Kap tal-Partit Nazzjonalista, Dr. Eddie Fenech Adami, dwar l-iskandlu ta' xiri ta' proprjeta tal-Ministri u Deputati Laburisti u kumpaniji qrib il-Partit Laburista.

“F'din l-istqarrija hemm riferenza ghax-xiri mill-kumpanija Elcar Company Ltd. u *"Ghalkemm in-Nutar Mangion qed jghid li ddikjara l-interess tieghu, dan ma jnehhi xejn mill-fatt li l-Gvern b'mod mill-iktar skandaluz, kien qed jixtri proprjeta' ta' Ministru jew Deputat tal-Gvern granet qabel l-elezzjoni.*

“In-Nutar Mangion qed iwahhal fl-Awtorita' tad-Djar ghall-fatt li din ghamlet appuntament biex isir il-konvenju. Ghal darb'ohra hadd ma jemmen li appuntament bhal dan sar bi zball jew b'kumbinazzjoni.

“In-Nutar Mangion issa qed jgharraf lill-pubbliku li qed jirtira l-offerta biex il-kumpanija li fiha hu mdahhal tbiegh proprjeta` lill-Gvern. Kieku n-Nutar Mangion jemmen tassew li m'hemm xejn hazin f'dak li qed jaghmel, ghaliex qed jirtira l-offerta?"

“L-istqarrija tkompli tfakkar li l-Prim Ministru Dr. Alfred Sant kien wieghed li jkecci kull Ministru jew Segretarju Parlamentari li jkun imdahhal fi skandli bhal dawn u l-fatt li baqa’ ma ghamel xejn ifisser li kien qed jaqbel ma' dak li sar "*fejn tal-qalba qed jippruvaw jahtfu l-miljuni lejliet l-elezzjoni."*

“<u>Provi Prodotti</u>

"Xehed l-Onor. Prim Ministru Dr. Eddie Fenech Adami[1]. Qal li gimghat qabel l- elezzjoni tal-1998 kellhom informazzjoni li l-Awtorita' tad-Djar kienet sejra tixtri proprjeta', u harget xi stqarrija li lesta li tixtri proprjeta` mibnija lesta, ghall-finijiet ta' social housing. Saru jafu b'diversi kuntratti, fosthom ta' ammonti rilevanti u dehrilhom li l-proceduri kif kienu qeghdin isiru b'mod vicin hafna l-elezzjoni jqajmu suspetti kbar ta' x'kienu r-ragunijiet ghaliex kienu qeghdin isiru dawn il kuntratti.

"*Niftakar li kien issemma' in-Nutar Charles Mangion kemm bhala nutar li jaghmel konvenji …minn dawn li kienu qeghdin jissemmew, kif ukoll kien involut hu f'xi kumpanija ma' xi hadd iehor…* deputata ohra jew ir-ragel taghha, *ta' Helena Dalli jidhirli, li kellhom kumpanija bejniethom u kienu qeghdin ibieghu, igifieri kien sar xi konvenju biex ibieghu proprjeta taghhom lill-Awtorita' tad-Djar."* Hu qal li kien ikkummenta iktar minn darba li dawn kienu transazzjonijiet suspettuzi hafna.

"Wara l-elezzjoni il-Ministru responsabbli ghall-Politika Socjali ezamina dawn il-konvenji li kienu pendenti u deherlu li jekk mhux kollha, kwazi kollha ma kienux saru kuntratti fuqhom. Il-Partit, qabel l-elezzjoni kien talab lill-Prim Ministru, dak iz-zmien il-Kap tal-Partit Laburista, biex ezamina l-konvenji kollha, anke naturalment fejn ma kien hemm l-ebda deputat involut.

"Xehed Dr. Lawrence Gonzi[2] li kkonferma li bhala Ministru tal-Politika Socjali, talab d-dokumentazzjoni kollha li kellha x'taqsam mal-iskema li l-Awtorita` tad-Djar kienet harget biex tixtri proprjeta` minghand il-privat u gie redatt rapport dwar l-istess. Irrizulta li l-Awtorita' tad-Djar f'xi zmien kienet hasbet biex tohrog avviz fejn tistieden lil dawk li kienu interessati biex ibieghu l-proprjeta` taghhom lill-Awtorita'. Meta harget l-istedina b'avvizi ghal xi Frar 1998, ingibdet l-attenzjoni tal-Awtorita` li dawk l-applikanti li kienu qed joffru post gebel u saqaf, kienu qed jinkludu fil-prezz tal-offerta taghhom mhux biss il-valur tal-proprjeta` imma anke l-valur tax-xoghlijiet li riedu jsiru biex issir abitabbli. Qamet kwistjoni fis-sens li l-Awtorita` ma tistax taghmel *direct contracts* lill-individwi minghajr il-permess tal-Ministeru tal-Finanzi fejn il-valur tax-xoghol kien jaqbez it-Lm3,000.

"Skont ix-xhud bdiet kontroversja ghaliex il-Bord ried ikompli ghaddej peress li din il-kondizzjoni, li tohrog mil-Ligi li tirregola l-Awtorita` tad-Djar, skont il-Bord, ma kenitx tapplika ghal din l-iskema. L-Avukat Generali kien ta parir li din il-kundizzjoni kienet torbot lill-Awtorita`.

"Irrizultalu, u dan kien jirrizulta wkoll mir-rapport tal-Awditur Generali, li kemm l-attur kif ukoll l-Onor. Helena Dalli kitbu ittra fejn huma stess iddikjaraw li kienu *shareholders* ta' zewg kumpaniji separati u li dawn il-kumpaniji kienu azzjonisti fis-socjeta` *Elcar Company Ltd*, wahda mill-

[1] Xhieda a fol.34 et.seq. tal-process.
[2] Xhieda a fol.41 et.seq. tal-process.

applikanti ghall-iskema. Il-proprjeta' offruta ghall-bejgh mill-Elcar kienet wahda minn dawk li ma kinetx kompluta.

“L-Awditur Generali kien gie mitlub jinvestiga biex jistabbilixxi jekk kienx hemm xi rregolaritajiet jew le. Saret laqgha bejnu u c-Chairman tal-Awtorita` u jidher minn korrispondenza li ma kienx hemm qbil dwar dak li kien gie diskuss.

“Irrizulta li l-Awtorita` tad-Djar ippreparat kovenju biex l-Awtorita` tixtri l-proprjeta` minn *Elcar Co Ltd* li kien jikkonsisti fi 12-il appartament u 14-il garaxx. Il-prezz mitlub fl-applikazzjoni kien ta' Lm242,400 izda l-prezz li tnizzel fil- konvenju kien ta’ Lm239,400. Dawn kienu fi "shell form" izda fil-gurnata u hin stabbilit ghall-iffirmar tal-konvenju ma kienux tressqu.

“Il-process waqaf kompletament meta nbidel il-Gvern.

“Dwar il-konvenju ta' Camilleri, Bartolo u Muscat li jissemma’ fil-gurnal, u li ghalih jirreferi l-*file* HAA 25/98 il-konvenju gie ffirmat fl-14/8/98 u l-ftehim jinkludi ukoll kuntratti ta' xoghlijiet li kellhom isiru mill-bejjiegh. Il-prezz li kien gie mitlub mis-sidien kien ta’ Lm338,200 pero` l-prezz miftiehem mal-Awtorita` kien ta' Lm279,500.

“Lahqu gew iffirmati sitt konvenji - tnejn mal-kumpanija Lay Lay Company Limited, tnejn ma' certu Mario Dimech, wiehed ma' Mario Dimech u Dalli, u wiehed ma' Camilleri, Bartolo u Muscat. Kollha kellhom inkluz xoghlijiet li kellhom isiru fuq il proprjeta` mill-bejjiegh u l-prezz miftiehem kien jinkludi l-valur tax-xoghlijiet.

“Mir-rapport tal-Awditur, rigward l-Elcar, jirrizulta li "*The Elcar representatives did not turn up for the signing of the relative konvenium which had been set for the 14th August*."

“In kontro ezami qal li l-konvenju ta' Bartolo, u Camilleri kellu validita' sat-13 ta' Novembru 1998. Wara li sar l-analizi u ttiehdu l-pariri kollha rrizulta allura illi l-pariri tal-Avukat Generali kienu jindikaw li kien hemm dubbji fuq il-procedura u l-legalita` tal-procedura u l-iskema twaqqfet kompletament, u harget skema gdida fis-sena 1999 mibdula kompletament. Ebda kuntratt ma sar abbazi tal-konvenji ffirmati taht l-iskema l-antika.

“Gie deciz li bhala kuncett, “*il-fatt li l-Gvern jixtri l-proprjeta minghand l-privat kien kuncett tajjeb, basta li dak il-kuncett ma jkunx fih mohbi "direct order", jigifieri ghotja ta' xoghlijiet diretti ghall-istess persuna li kienet qed toffri l-proprjeta` taghha direttament biex tinxtara mill-Awtorita`, u dak l-element, fost elementi ohrajn, tnehhew mill-iskema l-gdida*."

“Ma ghamel ebda rapport dwar dak li sab jew ha passi amministrativi jew dixxiplinari.

"Xehed l-On. Dr. Charles Mangion[3] u qal li (il-Harga tan-Nazzjon tas-26/8/1998) "*kif inhi pprezentata qed turi bic-car, tghid li jien involut f'xi skandlu ta' xiri ta' proprjeta` mill-Awtorita', hemm l-artikolu, d-dikjarazzjoni u l-istqarrija tal-partit stess, li qed tghid ukoll li jiena involut- "assista professjonalment" f'assjem ta' wahda u tra virgolette "assista professjonalment" qisu hemm xi implikazzjonijiet ulterjuri, ghax qieghda 'tra virgolette' meta jien inkun qed naqdi l-professjoni tieghi, hemmhekk jien ma kelli l-ebda kariga ezekuttiva dak il-hin li kont naqdi l-professjoni tieghi normali ta' nutar illi nassisti lill-klijent tieghi. Jigifieri l-assjem kollu marbut mal-montatura tal-kaz tal-Lay Lay dawn kienu integrati kollha flimkien u l-istess ambjent, dak kollu gie prezentat b'tali mod u manjiera li jien kont involut f'xi skandlu, kont involut f'xi irregolarita, kont involut f'xi att ta' korruzzjoni...jien ninnega kompletament, jien ma kont involut f'xejn minn dan bl-iktar mod 'above board' u bl-iktar mod skont ir-regoli stabbiliti u anke skont l-etika Parlamentari."*

"Dwar fatti ikkonferma li l-Gvern kien fil-process ta' negozjati mal-Elcar ghax ma kien gie konkluz xejn mal-Awtorita`. Kienu hargu tender pubblici minn naha tal-Awtorita`, kienet saret l-offerta, pero' l-offerta ma kenitx giet konkluza. Fi Frar tal-istess sena, meta ghamlu l-offerta, kien kiteb lill-Awtorita` u lill-Ministru kkoncernat fejn gibdilhom l-attenzjoni ghall-involviment tieghu fil-kumpanija Elcar u talbu li, minhabba natura pubblika tieghu, ghandu jgharraf lill-Awditur Generali. "*Sallum ghadni ma nafx jekk l-awtorita' jew s-Segretarju ta' l-Awtorita' Sciberras Grioli, x'mexxa u x'ma mexxiex*". Kien kiteb ukoll lill-iSpeaker tal-Kamra tad-Deputati skont l-Kodici tal-Etika.

"Qal li n-negozjati u trattattivi saru ma' Patrick Dalli li kien id-direttur ezekuttiv tal-kumpanija. Izda ma setghux jigu konkluzi minhabba li mpona kondizzjoni *a priori*. Hu qal li nsista li l-Awditur Generali jara d-dokumentazzjoni kollha jaghti l-parir tieghu qabel ma jigi ffirmat xi dokument. "*Ghalhekk nerga' intenni li l-ebda appuntament ghall-konvenju ma kien hemm."*

"Fl-ittra li kiteb lill-Awtorita` datata l-10 ta' Frar 1998, qal li kien hemm forma ta' ftehim verbali mal-Awtorita' tad-Djar in konnessjoni ma xi *units* f'Marsaskala. Imbaghad qallu bl-involviment tieghu u ta' martu ta' 50% f'din l-azzjoni u peress li n-negozjati qeghdin jaslu sa' l-ahhar stadju ssuggerixxa li qabel ma jigi iffirmat id-dokument, l-affarijiet jigu riferuti lill-Awditur Generali biex jaghti l-opinjoni tieghu, "*jigifieri ghamiltha tassattiva fl-opinjoni tieghi, ghalkemm kont naf li l-Housing Authority, ma kelli l-ebda dubbju fil-process taghha."* Kiteb fl-ittra: "*The direct involvement of the Auditor General prior to the signing of the agreement and not after is recommendable, and I insist on it*." B'hekk mhux biss ma ezercitax xi pressjoni jew kien involut b'xi mod f'xi att ta' korruzzjoni jew att skandaluz imma nsista li l-Awditur Generali jara d-

[3] Xhieda a fol. 59 et. seq. tal-process.

dokumentazzjoni kollha. Imma "*ghalija ma kien gie konkluz xejn, ma kien hemm l-ebda appuntament ghall-konvenju."*

*"*Dwar il-konvenju ta' Lm239,000 qal li kien dak li kien qed jigi processat fir-rigward tal-Elcar u l-iehor ta' Lm279,000 kien konvenju fejn hu ta l-assistenza professjonali tieghu lill-tliet klijenti. "*Issa fl-artikolu hemm intitolat 'Il-kobba tkompli tithabbel' allura hemmekk hemm l-intenzjoni tieghu cara ta' ingurja, u s-subheading "'Assista professjonalment" konvenju ta Lm279,000, anke l-implikazzjoni li l-assistenza tieghi kienet b'xi mod, kien hemm xi affarijiet ohra warajha*."

"Wara li tela l-Gvern Nazzjonalista, ikkonkluda ma dawn it-tlett persuni kuntratt ta' Lm298,000 fil-21/11/2000 minn Nutar Franco Pellegrini. Wara dak l-artikolu dawn in-nies ma baqghux ifittxu l-assistenza professjonali tieghu.

"Qal li l-konkluzjoni tal-artikolu *'Il-kobba tkompli tithabbel'* tghid li ma onorawx il-konvenju meta nsista li ma kienx hemm appuntament mieghu minhabba l-kondizzjoni li mpona dwar l-Awditur Generali. Ma kien hemm ebda data iffissata mieghu ghall-iffirmar tal-konvenju u lanqas kien jaf li kien hemm xi data. Izda qal ukoll li skont l-istatut Patrick Dalli seta' jiffirma wahdu ghall-kumpanija Elcar.

"Xehed Victor Sciberras Grioli li kien General Manager tal-Awtorita' tad-Djar minn qabel l-elezzjoni tan-1996 sas-sena 2000. Kien involut fl-iskema ghax-xiri tad-djar mertu ta' din il-kawza peress li flimkien ma' Victor Galea li kien chairman, u l-Perit Piju Busuttil, kienu jiffurmaw il-kumitat li kienet tipprocessa applikazzjonijiet taht din l-iskema.

"B'riferenza ghall-artikolu li kien deher fil-gazzetta In-Nazzjon tas-26 ta' Awwissu 1998 qal li l-attur kien deher quddiem il-kumitat biex jassisti klijenti tieghu li kienu tlett kuntratturi minn Hal Luqa u kien hemm applikazzjoni minn kumpanija li l-attur iddikjara li kien azzjonist fiha. Fl-ewwel kaz kienu ltaqghu diversi drabi mal-kuntratturi u lahqu ftehim u sar konvenju. Fit-tieni kaz, rigwardanti l-kumpanija, hu kien iltaqa' ma' Patrick Dalli u waslu fi ftehim fuq prezz. Izda il-konvenju baqa' ma sarx.

"Spjega li l-applikazzjonijiet kienu isiru lill-Awtorita tad-Djar u jigu valutati minn nies teknici tal-Awtorita' li kienu mbaghad iresqu r-rapport taghhom quddiem il-kumitat. Il-kumitat kien jibghat ghall-applikanti. Kien hemm konvenji ohrajn li ma sehhewx.

"In kontro-ezami spjega li l-Kumitat kien jiddeciedi fuq vot unanimu. Is-sezzjoni teknika kienet tad-Dipartiment stess. L-attur kien deher mat-tliet persuni, dan ghamlu fil-kapacita` professjonali tieghu u l-procedura kienet l-istess ghal kullhadd u ma kienx hemm procedura differenti fil-kaz tal-kumpanija. X'hin waslu ghall-konvenju kellhom rapport favorevoli. Ir-rapporti teknici lehqu saru ghaliex kieku ma kienux jibghatu ghalihom ghall-konvenju. Qal ukoll li n-negozjati saru ma'

Patrick Dalli u kien hemm qbil bejn il-membri kollha tal-kumitat. Il-gurnata ghall-iffirmar tal-konvenju tkun iffissata mill-Awtorita' tad-Djar jew mill-Bord. Hu qal li ma sarx ftehim specifiku mal-kumpanija tan-Nutar Mangion biex isir il-konvenju. Kien kitbilhom hu biex jigu ghal konvenju. "*Ma ftehmnix ma' min ser jbieghlna ghad-data tal-konvenju. Ktibtilhom fuq istruzzjonijiet tal-Bord.*"

“Rigward l-allegazzjoni li kien hu li ta informazzjoni dwar dawn it-transazzjonijiet qal li "*fil-fatt hekk qalu fil-gazzetti u mort quddiem il-Kummissjoni tal-Korruzzjoni fejn tlabthom biex jinvestigaw."*

“Xehed Patrick Dalli u qal li kien shab mal-attur fil-kumpanija *Elcar Developments Ltd*. Meta harget l-iskema ghax-xiri ta' proprjeta' mill-Gvern kiteb lill-Awtorita' tad-Djar u anke iltaqa' mal-kumitat fejn kien hemm is-Sur Sciberras Grioli. Kien hemm xi 28 kuntratturi ohra li kienu applikaw ghal din l-iskema ukoll. Peress li martu, Helena Dalli, kienet Segretarja Parlamentari, kiteb lill-Ministru responsabbli ghall-Awtorita` fejn infurmah bl-interess li kellha martu fil-kumpanija msemmija u biex javza lill-Awditur Generali qabel l-iffirmar ta' ftehim bejn il-kumpanija u l-Awtorita`.[4] Kopja ta' din l-ittra intbaghtet lill-iSpeaker tal-Kamra tad-Deputati. L-*acknowledgement* wasal b'ittra datata 30 ta' Gunju 1998. F'Gunju difatti rcevew ittra mill-Awtorita` fejn intalab jaghti xi nformazzjoni biex ikun jista’ isir il-konvenju. Kellem lill-Victor Sciberras Grioli fuq it-telefon u qallu li kellu jgib konferma minghand l-Awditur Generali u l-iSpeaker l-ewwel.

“Wara sema’ "*Patrick Dalli u l-Onorevoli Helena Dalli qed jaghmel korruzzjoni*" u rrefera ghall-artikolu fin-Nazzjon tat- 3 ta' Settembru 1998. Fil-gazzetta qalu li ffirmaw il-konvenju meta dan ma kienx minnu. Skont hu nkixef is-Sur Grioli ghaliex kellu dik l-ghaggla kollha. Fl-artikolu imsemmi hemm il-mistoqsija "*Ghaliex il-process kollu tal-iffirmar tal-konvenju sar fil-granet ta' qabel l-elezzjoni u mhux wara?"* Qal ukoll "*Qatt ma ffirmajna konvenju! ...Appuntament biex niffirmaw il-konvenju qatt ma kelli*. *Ghafasni s-Sur Grioli biex nghidlu nhar il-gimgha, ghadni niftakar…ghidtlu...ma jien ser naghmel xejn qabel ma jkolli l-karta*."

“In kontro-ezami qal li kien gja tkellem mal-Housing qabel il-31 ta' Jannar 1998 ghax kien interessat. Qal li kien sema' bl-iskema bhal ma semghet Malta kollha. Mistoqsi kif sema' meta l-iskema harget fit-13 ta Frar 1998 wiegeb li sema' l-ghajdut u ammetta li offra proprjeta partikolari fi Triq il-Qaliet u f'New Street Marsascala izda ma setax jghid li tkellem fuq proprjeta` partikolari qabel ma harget l-iskema.

“Qal li Sciberras Grioli ssuggerielu data ghall-konvenju iktar minn tliet darbiet bil-fomm. L-attur qatt ma kien mieghu waqt il-laqghat li kellu.

[4] Ittra a fol.125 tal-process datata l-1 ta' Frar 1998 u acknowledgment datata t-30 ta' Gunju 1998 a fol. 124 tal-process.

Huwa azzjonist fil-kumpanija imma x-xhud imexxi l-kumpanija "jien biss". Kien qallu hu lill-attur dwar l-offerta u dan halla kollox f'idejn ix-xhud.

“Rega' xehed l-attur in-Nutar Dr. Charles Mangion[5] li pprezenta kopja tat-tape tad-dibattitu fuq it-television li kien sar fis-26 ta' Awwissu 1998 (Dok. CMZ) u traskrizzjoni tat-tape ezebit bhala Dok. CMZ1 a fol. 128 u 129 tal-process odjern). Dawn iz-zewg faccati jirriproducu l-partijiet rilevanti ghall-kaz u huma mertu ta' kawza ohra fl-ismijiet: "*L-Onor. Dr. Charles Mangion -v- L-Onor. Perit George Pullicino (Cit 1768/1998).*

“Hu qal li jahdem professonjalment mal-Lay Lay. Qal li dak li ntqal "*L-assjem taghha u l-konkluzjonijiet taghha huma ingurjuzi. Qatt ma kien hemm data biex isir il-konvenju. Qatt ma kien hemm ftehim mieghi. Hawnhekk qed jghid li ma mortx niffirma ghax kixef l-iskandlu Dr. Fenech Adami. Dan mhux minnu. Fir-rigward tal-Cottonera, ma kelli interess ma' l-ebda wahda mill-konsorzji. Fl-ebda wahda mill-progetti ma kelli nvolviment u interess"* sakemm kont fil-kariga ta' Ministru. "*Imbaghad meta spiccajt minn Ministru u bdejt nahdem ta' Nutar wiehed mill-konsorzji beda jistaqsini biex nahdimlu professjonalment*."

“In kontro-ezami qal li l-Ministru tal-Housing kien ilu jaghmel kjamati ghal min kien interessat u saret offerta minn Elcar Limited gestita minn Patrick Dalli. "Imbaghad hemm l-istorja kollha fejn jien ktibt lill-Ministru." Kien Ministru bejn Novembru 1996 sa Jannar 1998.

“Xehed il-Ministru l-Perit George Pullicino riferibbilment ghad-diskors li ntqal f'dibattitu politiku, mertu ta' kawza ohra konnessa, (Citazz 1768/1998 LSO) u qal li l-argument li ried igib il-Partit Nazzjonalista kien li dak li kien qed isir u nbeda li jsir kienx rizultat ta' "*under the table information*" li wiehed sar jaf biha minhabba l-posizzjoni tieghu. Dik il-mistqosija, skont ix-xhud, giet indirizzata fir-rapport tal-awditur generali li qal li l-iskema harget wara li saru l-offerti. Difatti l-ittra mibghuta minn Patrick Dalli kienet datata 11 ta’ Frar 1998 meta l-iskema harget fil-Gazzetta tal-Gvern fit-13 ta' Frar 1998. "*Din kienet xi haga li giet abbuzata ghall-fatt li haddiehor kien vantaggjat quddiem ic-cittadin komuni*."

“Bhala Deputat fil-Kamra ra l-ittri li baghtu l-attur u l-Onor. Helena Dalli lill-iSpeaker li kienu datati it-3 u s-6 ta Lulju 1998 rispettivament.

“Bhala rapprezentant tal-Partit Nazzjonalista hu kien ried juri li kien hemm hafna mistoqsijiet fuq il-process kollu ta' din l-iskema li gew affermati mir-rapport tal-Awditur iktar tard. Per ezempju, li l-iskema kienet mibnija fuq xiri ta' proprjeta` li tithallas anke fuq xoghlijiet li ghad iridu jsiru. L-Avukat tar-Repubblika kien gibed l-attenzjoni li transazzjonijiet bhal dawn kellhom bzonn l-approvazzjoni minn qabel tal-Ministru tal-Finanzi izda mir-rapport tal-Awditur Generali rrizulta li

---

[5] Xhieda a fol. 125. et.seq. tal-process.

din l-approvazzjoni ma kenitx inghatat u hu kien jinsab infurmat li lanqas intalbet.

"In kontro-ezami xehed li l-ittra mibghuta mill-attur u mill-On. Helena Dalli li l-iSpeaker rahom ftit granet qabel ma xehed, u cioe` wara li ghamel id-diskors fil-programm. Ukoll ra r-rapport tal-Awditur wara li tkellem fuq il-programm. Id-diskors tieghu fil-programm "*kien ibbazat mill-fatt li kemm jien u kemm il-Partit Nazzjonalista li kont nirraprezenta f'dak il-programm, il-bizghat li kellna li kien hemm min kien vantaggjat fl-iskema kollha ghax kien ghamel sottomissjonijiet ghall-bejgh ta' proprjeta` anke qabel stess ma harget l-istess skema, effettivament dawk il-bizghat gew konkretizzati wkoll fid-diskors u l-kitba li kien hemm fir-rapport tal-Awditur. Jekk xejn kellek konferma ta' dak li ghidt. Konferma mir-rapport tal-Awditur*."

"Mistoqsi dwar dak li qal li l-attur ma ffirmax il-konvenju ghaliex Eddie Fenech Adami kixef dak l-iskandlu wiegeb li ghadu ma jafx ghalfejn l-attur ma marx. Meta baghat l-ittra lill-iSpeaker fit-3 ta' Lulju 1998, ftit granet qabel ma harget l-istorja, hu assuma li l-attur kien ghadu interessat biex isir in-negozju. L-opinjoni tieghu ta' politiku kienet li ma marx biex jiffirma ghaliex probbabbilment inkixef il-kaz politiku.

"Gie mistoqsi: "*Inti sejjahtlu skandlu, jigifieri dak li kien qed jaghmel l-attur kien skandlu hux hekk?*

"*R. Id-definizzjoni ta' skandlu hija relattiva mal-morali u l-etika li tadotta l-persuna.*

"M. Jigifieri fil-fehma tieghek l-attur ghamel xi haga illegali jew irregolari?

"R. Illegali nahseb li trid tiddecidieh il-Qorti…Irregolari fl-opinjni tieghi iva. Ghalhekk sejjahtlu skandlu ghax huwa irregolari li inti tmur tinnegozja fuq proprjeta` ghal skema meta dik l-iskema lanqas biss tkun harget ghall-pubbliku."

"<u>L-ewwel Eccezzjoni</u>

"Rigward l-ewwel eccezzjoni fejn il-konvenuti jghidu li ma jistax ikun hemm zewg awturi ghall-istess kitba, l-abbli difensur tal-attur jissottometti li diversi persuni jistghu jkunu firmatarji tal-istess stqarrija. Dan il-punt proprju gie trattat mill-Qorti ta' l-Appell fil-kaz fl-ismijiet "Dr. Gavin Gulia -v- David Agius u l-Partit Nazzjonalista" – Dec. fit-12 ta' Lulju 2005. Il-Qorti iddeciediet li: "*Kwantu ghat-tieni aggravju", (*fejn tqajmet eccezzjoni simili*) "dan jirrapprezenta l-fieragh. Il-prova dokumentarja turi – u dan ma giex kontradett mill-konvenuti – li l-istqarrija kienet tal-konvenut Partit Nazzjonalista daqs kemm kienet ta' min iffirmaha, b'mod ghalhekk li z-zewg konvenuti huma "l-awturi tal-kitba" ghall-finijiet tal-paragrafu (a) tal-Artikolu 23 tal-Kap. 248, u l-azzjoni, ghall-anqas dik civili, tista' titmexxa kontra t-tnejn. Meta s-*

Segretarju Informazzjoni ta' partit politiku (jew ufficjal iehor li jista' ragjonevolment jitqies li jkun qed jitkellem a nom ta' dak il-partit u mhux ghalih personali) johrog stqarrija taht il-firma tieghu u f'dik il-kwalita` tieghu u, per di piu`, fuq letterhead tal-istess partit, l-awtur ta' dik l-istqarrija ikun kemm il-firmatarju kif ukoll dak il-partit sakemm ma jigix pruvat mod iehor. "

"Ghalhekk din l-eccezzjoni qed tigi respinta.

"<u>It-Tieni Eccezzjoni</u>

"Permezz tat-tieni eccezzjoni, il-konvenuti jghidu li "*l-istqarrija in kwistjoni tikkontjeni fatti lill-eccipjenti ser jippruvaw il-verita' taghhom u opinjonijiet li jammontaw ghall-'fair comment'*."

"Il-Qorti taghmel riferenza ghall-gurisprudenza migbura fil-kawza konnessa fl-ismijiet "L-Onor. Dr. Charles Mangion -v- Joseph Zahra" (Citazz 1742/1998) deciza llum stess, dwar:

"i) L-*exceptio veritatis*;
"ii) Id-difiza ta' *fair comment*;
"iii) L-applikazzjoni tal-principji li jirregolaw l-materja in ezami fil-konfront ta' persuna pubblika bhal ma kien l-attur fiz-zmien tal-pubblikazzjoni tal-Istqarrija, ukoll fid-dawl tas-sentenzi tal-Qorti Ewropea ghad-Drittijiet tal-Bniedem;
"iv) Il-bilanc li ghandu jigi zgurat bejn il-bzonn li s-socjeta` demokratika jithalla spazju sufficjenti ghall-liberta` li wiehed jikkritika u li jsemmi l-opinjoni u l-gudizzju tieghu, mal-bzonn l-iehor, xejn anqas mehtieg, tad-difiza tar-reputazzjoni, l-unur, l-isem tajjeb, li kull persuna f'socjeta` demokratika ghandu kull dritt li jgawdi.

"Dawn il-principji, assodati fil-gurisprudenza taghna, huma ta' gwida ghal din il-Qorti fl-apprezzament taghha tal-fatti odjerni.

"Applikazzjoni Ghall-Fatti

"L-attur jghid li "*il-malafama hija evidenti. L-allegazzjoni li l-attur flimkien ma' tal-qalba qed jahtfu l-miljuni lejliet l-elezzjoni, jew li kien involut fi skandlu li kellu jwassal ghat-tkeccija tieghu mill-Prim'Ministru hija kjarament malafamanti u bl-ebda mod ma giet sostnuta mill-provi."*

"L-Istqarrija in ezami ssib is-sottofond taghha fi Skema ghax-Xiri ta' Proprjeta` mill-Privat li giet ufficjalment imhabbra mill-Awtorita` tad-Djar fit-13 ta' Frar 1998. Din l-iskema gibdet il-kritika tal-Partit Nazzjonalista espressa f'din l-Istqarrija, u bil-mezzi tal-istampa taghha u bi Kritika ta' deputati ohra tal-Partit (ara z-zewg kawzi konnessi) in kwantu li sejhula "*suspettuza" (vide xhieda tal-Onor. Prim Ministru Dr. E. Fenech Adami*) kif ukoll "*skandaluza*" jew skema ta' "*xiri skandaluz*" (ara l-Istqarrija, kif ukoll l-artikoli ippubblikati fil-gazzetta "In-Nazzjon").

“Jirrizulta mill-provi li l-kritika kienet tirrigwarda diversi fatturi:-

“a. Irregolarita' in kwantu li uhud mill-proprjetajiet li kienu qed jigu offruti lill-Gvern, fosthom ghall-prezzijiet sostanzjali, lanqas kienu kompluti (fosthom konvenju ta’ Lm1.4 miljun mas-socjeta' Lay Lay Co Limited). F'dan il-kaz ix-xiri kien jinkludi prezz ta' xoghlijiet li kien ser jithallas lill-bejjiegha *qua* kuntratturi, minghajr l-awtorizzazzjoni tal-Ministeru tal-Finanzi.

“b. L-allegazzjoni li diversi Ministri u Deputati Laburisti, kif ukoll kumpaniji vicin tal-Partit Laburista, kienu ser jibbenefikaw mill-iskema ftit granet biss qabel l-Elezzjoni Generali inkluz il-kumpanija Elcar Company Limited, li fiha l-attur, permezz ta' kumpanija privata tieghu, kellu sehem u interess. Dan gie kkonfermat mir-Rapport tal-Awditur mahrug ftit granet wara l-Istqarrija fil-31 ta Awwissu 1998.

“3. Li kien hemm informazzjoni dwar l-iskema qabel ma giet reza pubblika b'mod li kien hemm abbuz ghall-fatt li haddiehor kien vantaggjat quddiem ic-cittadin komuni (vide xhieda tal-Onor. George Pullicino).

“Il-Qorti hi tal-fehma li s-segwenti fatti gew ppruvati:

“1. L-involviment tal-attur f'konvenju ghall-bejgh lill-Awtorita' tad-Djar ta' proprjeta` fil-valur ta' Lm239,400 mis-socjeta` *Elcar Company Limited*, f'liema socjeta' l-attur u martu huma nvoluti tramite socjeta` ohra bl-isem *Kappara Properties Limited* (ammessa mill-attur u minn Patrick Dalli).

“2. Li l-Awtorita' tad-Djar kienet lestiet il-konvenju ghall-iffirmar mal-*Elcar Co. Limited* izda l-kumpanija ma onoratx il-konvenju. (Ara konferma minn Victor Sciberras Grioli).

“3. Jirrizulta anke mix-xhieda ta' Patrick Dalli, li dan kien beda n-negozjati qabel ma l-iskema thabbret pubblikament.

“4. L-attur ma cahadx li l-proprjeta' li kienet giet offruta mill-Elcar ma kinetx kompluta u ghalhekk setghet giet milquta mill-kwistjoni li tqajmet internament fid-Dipartiment dwar illegalita' ta' ftehim li kienet qed toffri hlas ghal xoghlijiet li kellhom isiru mill-bejjiegha minghajr il-permess tal-Ministru tal-Finanzi.

“Dawn il-fatti huma sostanzjalment ippruvati.

“Kif jinghad mill-Gatley[6] “*where the libel is stated as a general conclusion founded on certain discreditable incidents in the public life of the plaintiff, the defendant need not prove that all the separate incidents are true in order to establish a plea of justification; it will*

[6] Op. cit. para. 1294

suffice if he proves enough to justify the jury in coming to the view that his general conclusion is justified."

“Izda l-prova tal-verita` tal-fatti wahdu ma jezonerax lill-konvenuti b'mod assolut. Skont l-artikolu 12(2)(a) tal-Kap. 248 " .. *il-prova tal-verita tal-fatti attribwiti ma teħlisx lill-akkużat mill-piena għal insulti, akkużi jew allegazzjonijiet illi l-qorti jkun jidhrilha li ma kenux meħtieġa li jiġu attribwiti lill-persuna offiża l-fatti li l-prova tagħhom tkun ġiet ammessa.*"

“Din il-Qorti, fil-kawza "Onor. Charles Mangion v Joseph Zahra" deciza illum ikkonkludiet li d-deskrizzjoni ta' din l-Iskema bhala wahda "skandaluza" hija "*value judgment"* gustifikabbli fic-cirkostanzi, fl-isfond tal-fatti ppruvati. Huwa fatt li l-attur kien applikant fost ohrajn f'din l-iskema, li, fl-opinjoni tal-Partit Nazzjonalista, u tal-awtur tal-Istqarrija, kienet skema skandaluza u suspettuza. Ghalhekk, *nolens volens* kien involut f'tali skema u bhala persuna pubblika, kien mistenni li kien konsapevoli tal-kontroversja shiha politika li tqajmet dwarha u li l-involviment tieghu kien ser jigbed skrutinju akbar.

“Din il-Qorti ma tistax tikkritika dik il-parti tal-Istqarrija li tfakkar lill-Prim Ministru Dr Alfred Sant fil-weghda tieghu li jkecci Ministri jew Deputati li jkunu mdahhlin "*fi skandli bhal dawn*" ghaliex dan il-kumment huwa konsistenti u isegwi mill-karatterizzazzjoni tal-Iskema bhala wahda "*skandaluza*". Hija gustifikata mill-kumpless tal-provi prodotti. Ma jfissirx b'hekk li l-Qorti qed taqbel li l-attur kellu jitkecca, jew li kien ser jippartecipa volontarjament f'xi att irregolari jew addirittura illegali, imma li l-kumment kien isegwi logikament mill-fehma tal-Partit Nazzjonalista dwar l-irregolaritajiet li kien hemm fl-Iskema.

“L-attur isostni li din l-Istqarrija, flimkien mal-artikoli fil-gurnal "*In-Nazzjon* " u dak li jissejjah "l-attakk tal-Perit George Pullicino" huma "*parti minn montatura shiha mahsuba biex tiskredita lill-attur u l-partit tieghu ftit jiem qabel l-elezzjoni*."[7]

“B'dan il-Qorti qed tigi mistiedna li taghmel valutazzjoni ta' dawn il-pubblikazzjonijiet bhala parti minn azzjoni unika u komplessiva. Dan ma tistax taghmlu ghaliex ghandha tezamina kull artikolu, publikazzjoni jew xandira separatament u taghti gudizzju separat.

“Izda lanqas m’hu pruvat li kien hemm *montatura*. Huwa fatt indiskuss li l-Iskema li hija in-ness komuni li torbot it-tlett kazijiet, kienet is-suggett ta' dibattitu politiku fiz-zmien qrib l-elezzjoni u huwa ovvju li dak li Partit jikkonsidra li huwa skandlu, ser jigi diskuss fil-mezzi kollha tax-xandir. Dan m’hu xejn hlief manifestazzjoni tad-dritt ghall-liberta' tal-espressjoni hu *politics in action*. Huwa fatt li n-Nutar Charles Mangion kien wiehed fost diversi applikanti, inkluzi Deputati ohrajn Laburisti, li xtaq jipprevali ruhu minn din l-Iskema, u l-pubbliku ghandu dritt li ikun mgharraf b'dawk in-negozjati, fejn kien hemm involuti l-flus tal-poplu, li

[7] Nota ta' sottomissjonijiet tal-attur.

kienu ghaddejjin bejn membru tal-Parlament u l-Gvern, sabiex jigi zgurat l-akbar trasparenza u kontabbilta'. Ghalhekk huwa mhux biss id-dritt, imma d-dover ta' Partit Politiku li jindaga, jistaqsi, u jesprimi opinjoni dwar dak li hu ta' interess pubbliku b'mod hieles. Dan id-dritt mhuwiex assolut izda fil-limiti impost mil-Ligi u skont il-principji l-aktar sanciti mill-Qorti Ewropea, l-Qrati ghandhom obbligu li jsibu bilanc bejn id-dritt tal-pubbliku, minn naha wahda, u d-dritt tal-individwu ghar-reputazzjoni tieghu, minn naha l-ohra, u dejjem b'applikazzjoni ta' margini aktar wiesa' fejn hu nvolut bniedem politiku.

"L-attur b'hekk mhux gustifikat meta jikkonkludi li dan kollu kien "montatura" diretta kontrih. Politikant ghandu jkun ppreparat ghall-iskrutinju tal-pubbliku u m'ghandux il-lussu li johnoq l-opinjoni pubblika, jew f'dan il kaz, l-opinjoni politika tal-partit oppost, meta jsib ruhu involut f'xi kontroversja politika fejn il-provi jistghu jiggustifikaw l-opinjonijiet espressi.

"Il-kwistjoni hija xort'ohra fejn ma hemm ebda gustifikazzjoni ghaliex "*kulhadd – anke l-politici – ghandhom dritt ghar-reputazzjoni taghhom*." Ara "Onor. Eddie Fenech Adami et -vs- Malta Labour Party et", 9 ta' Frar, 2007 u "Onor. Prim Ministru Dr. Alfred Sant - vs- Onor.Dr. Austin Gatt et", 29 ta' Ottubru, 2007.

"Ghaldaqstant, jekk il-materja in ezami, timplika, <u>minghajr ebda gustifikazzjoni</u>, gudizzju ta' dizvalur fuq ir-reputazzjoni tal-persuna kkritikata, dik l-istess kritika ma tistax titqies li hija legittima, ossia "*fair comment*."

"Fil-kaz odjern, l-asserzjoni li l-attur huwa parti mill-"*qalba li qed jippruvaw jahtfu l-miljuni lejliet l-elezzjoni*" ma ssib ebda gustifikazzjoni la fil-fatti fuq rapportati, u wisq inqas, bhala *fair comment*. L-implikazzjoni cara ta' dan l-i*statement*, kif tiftiehem minn persuna ta' intelligenza normali'[8] hija li l-attur xjentement ippartecipa fi skema ta' korruzzjoni biex jahtaf kemm jiflah flus qabel l-elezzjoni.

"Dan assolutament ma kienx il-kaz u lanqas tressqet l-icken prova dwar dan. Ghall-kuntrarju, hareg mix-xhieda tan-Nutar Charles Mangion, u anke mill-provi dokumentari, li mhux biss iddikjara l-interess tieghu, imma sahansitra impona bhala *pre-condition* tassattiva ghall-iffirmar ta' kwalsiasi ftehim mal-Awtorita' tad-Djar, l-approvazzjoni tal-Awditur Generali. B'dan hu personalment mexa bl-akbar trasparenza u korrettezza. Li kieku l-Awditur Generali approva l-konvenju, dan il-ftehim kien jitqies bhala wiehed permissibbli u regolari.

"Fid-dawl ta' din il-konsiderazzjoni, l-konkluzjoni hekk migbuda mill-Istqarrija kienet zbaljata, u malizjuza in kwantu intiza biex timmina u tiskredita r-reputazzjoni u l-integrita' personali tieghu b'dannu personali

[8] Ara s-sentenza fil-kawza fl-ismijiet Onor. Dr. G. Cassar vs Dr. Joseph Muscat deciza mill-Qorti tal-Appell fit-22 ta' Lulju 1984.

ghalih, specjalment f'perjodu fejn kien qed jikkandida ruhu f'elezzjoni generali. Biex tirnexxi difiza ta' *fair comment*, jenhtieg li "*ikun hemm certu bilanc bejn il-fatti u l-kumment li jkun sar fuq il-fatti. Din certament teskludi kwalunkwe malizja li tikkawza minnufih zbilanc fir-relattivita' bejn il-fatti u kumment*" (Pulizija v Michael Falzon- *App. Krim. dec. fl-1 ta' Dicembru 1997*). Kif jghid Gatley[9] "*If the offence is malicious, the defence (of fair comment) will fail*."

"Il-Qorti tikkonsidra li l-*animus injurjandi* tal-konvenuti hija manifesta fil-kliem testwali hawn rapportati. Filwaqt li ma jinkombix fuq l-attur li jressaq prova li tirrigwarda l-intenzjoni tal-awtur, min-naha l-ohra, kif gie ribadit fil-kawza "Onor. Prof. John Rizzo Naudi -vs- Felix Agius et", (Appell, 13 ta' Mejju 1997): "*Meta allura l-kliem huma per se ingurjuzi, allura hemm il-presunzjoni li wiehed ikun qieghed jiddivulga proposizzjoni infamanti. Tali presunzjoni hija naturalment "juris tantum" ...Li jfisser f'dan il-kaz li l-konvenut hu mghobbi bil-piz li jeskludi l-"animus injurandi*". (Ara wkoll Kollez. Vol. XLV P IV p 972). Fil-fehma tal-Qorti, l-konvenuti ma ssodisfawx dan il-piz ta' prova.

"Danni

"Taghmel referenza ghad-decizjoni tal-Qorti ta' l-Appell fl-ismijiet "Vincent Borg vs Victor Camilleri "et datata l-15 ta' Novembru ta' l-1994 fejn gie ritenut is-segwenti:

"*Id-danni li ghandha tillikwida l-Qorti ghall-hsara sofferta mill-atturi mhux soggetta ghal xi regoli bhal fil-kaz ta' danni reali kkontemplati fil-Kodici Civili. Il-ligi ta' l-Istampa thalli l-likwidazzjoni tal-kumpens fid-diskrezzjoni kompleta tal-gudikant b'limitu ta' elfejn Lira Maltin, (Lm2,000), (liema limitu kien sussegwentement estiz ghall-ammont ta' hamest elef Lira Maltin, (Lm5,000).*"

"Kif inghad fid-decizjoni fl-ismijiet "Carmel Tonna et -vs- Felix Agius et", Prim' Awla, Qorti Civili, per Mhallef J. Said Pullicino, 23 ta' Marzu 1993, "*dawn id-danni m'ghandhomx jigu likwidati 'in vacuo', imma ghandhom jigu relatati mal-hsara li l-kitba ingurjuza setghet potenzjalment tikkreja lil-libellati jew li tkun attwalment ikkagunatilhom, danni li mhux necessarjament ikunu materjali u reali, imma jistghu jkunu wkoll ta' indole morali u astratta, in kwantu jolqtu l-unur u l-fama*."

"Ikkonsidrat li l-attur hu gustifikat li jhoss ruhu offiz in kwantu dak li ntqal fuqu hawn fuq rapportat kien malizjuz u ingurjuz. Ghalhekk qed tillikwida *in linea* ta' danni l-ammont komplessiv ta' elf u hames mitt ewro (€1,500) pagabbli kwantu ghall-hames mitt ewro (€500) mill-konvenut l-Onor. Mario Galea, u elf ewro (€1,000) pagabbli mill-konvenut Partit Nazzjonalista."

[9] Op. cit. page 730.

Rat ir-rikors tal-appell tal-konvenuti Mario Galea u l-Partit Nazzjonalista, li permezz tieghu u ghar-ragunijiet hemm imsemmija, talab li din il-Qorti tirrevoka s-sentenza fl-ismijiet premessi tal-31 ta' Ottubru, 2013, sabiex wara li tilqa' l-eccezzjonijiet kollha taghhom, tichad it-talbiet attrici, bl-ispejjez taz-zewg istanzi kontra l-attur appellat.

Rat ir-risposta tal-attur, li in forza taghha u ghar-ragunijiet minnu premessi, talab li din il-Qorti joghgobha tichad l-appell tal-konvenuti appellanti u tikkonferma minflok id-decizjoni tal-ewwel Qorti, bl-ispejjez taz-zewg istanzi kontra l-appellanti.

Semghet id-difensuri tal-partijiet jitrattaw l-appell;

Rat l-atti kollha tal-kawza u d-dokumenti esebiti;

Ikkonsidrat:

Illi din il-kawza ta' malafama saret peress li l-attur appellat hassu ingurjat b'numru ta' artikoli li gew ippubblikati, kif ukoll xandira politika ghall-habta ta' Awwissu, 1998, suggett ta' tliet kawzi separati li lkoll jittrattaw l-istess tema. Fil-kaz in ezami, l-artikolu in kontestazzjoni, datat 25 ta' Awwissu, 1998, kien jitratta stqarrija mahruga mill-Partit konvenut appellant, bil-firma tal-konvenut appellant l-iehor Mario Galea, li kien intitolat "*Charles Mangion Jikkonferma X-Xiri Skandaluz Ta'*

*Proprjeta` tal-Ministri u Deputati Laburisti*". L-istess stqarrija kienet taghmel referenza ghall-fatt li l-Gvern kien ser jixtri proprjeta` ta' Ministri u Deputati Laburisti, u kumpaniji qrib il-Partit Laburista, fosthom kumpanija bl-isem ta' Elcar, li fiha n-Nutar Mangion kellu sehem. Ghalkemm jinghad li n-Nutar Mangion iddikjara l-interess tieghu, jigi definit bhala skandaluz il-fatt li l-Gvern kien qieghed jixtri proprjeta` ta' Ministru jew Deputat tal-Gvern granet qabel l-elezzjoni. L-istqarrija tkompli billi ssostni li l-Prim Ministru ta' dak iz-zmien, Dr. Alfred Sant kellu responsabbilita` cara ghall-akkadut peress li qabel l-elezzjoni precedenti kien iffirma dikjarazzjoni fejn kien wieghed li jkecci lil kull Ministru jew Segretarju Parlamentari li jkun imdahhal fi skandli bhal dawn. Ladarba l-Prim Ministru baqa' m'ghamel xejn quddiem il-fatti dwar ix-xiri skandaluz, dan ifisser li l-Prim Ministru qed jaqbel ma' dak li sar, fejn tal-qalba qed jippruvaw jahtfu l-miljuni lejlet l-elezzjoni.

L-ewwel Qorti sabet favur l-attur u kkundannat lill-konvenut Mario Galea ihallas €500 u lill-konvenut Partit Nazzjonalista jhallas is-somma ta' €1000 bhala danni, wara li qieset li l-asserzjoni li l-attur huwa parti mill-"*qalba li qed jippruvaw jahtfu l-miljuni lejliet l-elezzjoni*" ma ssib ebda gustifikazzjoni la fil-fatti rapportati, u wisq inqas bhala *fair comment,* dana peress l-implikazzjoni hija li l-attur ippartecipa fi skema ta' korruzzjoni, li assolutament ma kienx il-kaz. Kwindi rriteniet li l-konkluzjoni migbuda mill-istqarrija kienet zbaljata u malizzjuza, peress li

hija intiza sabiex timmina u tiskredita r-reputazzjoni u l-integrita` personali tal-attur, b'dannu personali ghalih u ghalhekk sabet li l-*animus injuriandi* tal-konvenuti kienet manifesta.

Il-konvenuti misjuba responsabbli appellaw mis-sentenza u ssottomettew li l-ewwel Qorti zbaljat kemm meta cahdet l-ewwel eccezzjoni taghhom, hekk ukoll meta ghamlet valutazzjoni skorretta tal-fatti, kif ukoll applikazzjoni skorretta tal-ligi, u dan kif sostnut mill-gurisprudenza.

Jinhass opportun li l-ewwel jigi trattat l-aggravvju dwar ic-cahda tal-Qorti tal-ewwel eccezzjoni taghhom fejn jinghad minnhom li ma jistax ikun hemm zewg awturi ghall-istess kitba. Jilmentaw li filwaqt li l-ewwel Qorti kkunsidrat is-sottomissjoni tal-attur appellat fis-sens li diversi persuni jistghu jkunu firmatarji tal-istess stqarrija u ccitat sentenza f'dan is-sens, jinsistu li kull firmatarju huwa azzjonabbli fil-kaz fejn ikun hemm artikolu bejn ko-awturi, izda fil-kaz in ezami hemm firma wahda. Jispjegaw li ma jaqblux mas-sentenza citata mill-ewwel Qorti, u jsostnu li ladarba l-awtur huwa maghruf, huwa l-firmatarju tal-istqarrija u huwa ghandu jwiegeb ghall-kontenut tal-istqarrija. Jittantaw jaghmlu analogija ma' kaz fejn tinkiteb ittra fuq *letterhead* ta' Dipartiment tal-Gvern, fejn ma jistax jinghad li l-Gvern huwa ko-awtur tal-kontenut tal-ittra. Dan meta id-danni morali minn kitba libelluza huma danni delittwali, kwindi kien

jinkombi fuq l-attur li jipprova li z-zewg persuni kienu f'komplicita` biex giet pubblikata il-kitba, mentri l-ewwel Qorti nvertiet l-oneru tal-prova u ghabbiet lill-konvenuti sabiex jippruvaw li dan ma kienx il-kaz.

Ghandu jinghad mal-ewwel, li din il-Qorti ma taqbilx mar-ragunament maghmul mill-appellanti taht l-ewwel aggravju taghhom u bla tlaqliq tghid li taqbel pjenament mar-ragunament maghmul mill-ewwel Qorti u s-sentenza ta' din il-Qorti hemm citata minnha. F'dan il-kaz ukoll, ma hemm ebda dubju f'ghajnejn din il-Qorti, li l-istqarrija li saret bil-firma tal-appellant Mario Galea, bhala Segretarju Informazzjoni, li kien jokkupa kariga ufficjali fi hdan il-Partit Nazzjonalista (kwindi mhux kwalunkwè persuna), kienet l-istess posizzjoni tal-Partit konvenut appellant. Dan jinghad mhux semplicement peress li l-istqarrija harget fuq *letterhead* tal-Partit konvenut, izda peress li mill-provi in atti jirrizulta li l-istess Kap tal-Partit, l-Onorevoli Dr. Eddie Fenech Adami, fix-xhieda moghtija minnu jsostni dak li nghad fl-istqarrija. Kwindi mhux talli ma ddistakkax ruhu minn dik l-istqarrija kkontestata fil-proceduri odjerni, izda talli bix-xhieda tieghu jikkonferma l-kontenut taghha. Kif gustament rilevat mill-appellat, din il-Qorti ssib li l-Partit appellant assuma wkoll il-paternita` tal-istess stqarrija, tant li hadd ma cahad li l-istqarrija harget f'isem il-Partit appellant. Isegwi li l-ewwel aggravju ma jimmeritax li jintlaqa' u ser jigi michud.

Taht it-tieni aggravju taghhom, l-appellanti jkkontendu li saret valutazzjoni skorretta tal-fatti da parti tal-ewwel Qorti. Dan jinghad minnhom peress li filwaqt li fl-ewwel ghoxrin pagna tas-sentenza l-ewwel Qorti kkonstatat li l-fatti kollha allegati fl-artikolu kienu fil-fatt sehhew, izda imbaghad, dik il-Qorti qalet:

> "*Ghaldaqstant, jekk il-materja in ezami, timplika, minghajr ebda gustifikazzjoni, gudizzju ta' dizvalur fuq ir-reputazzjoni tal-persuna kkritikata, dik l-istess kritika ma tistax titqies li hija legittima, ossia "fair comment."*
>
> *"Fil-kaz odjern, l-asserzjoni li l-attur huwa parti mill-"qalba li qed jippruvaw jahtfu l-miljuni lejliet l-elezzjoni" ma ssib ebda gustifikazzjoni la fil-fatti fuq rapportati, u wisq inqas, bhala fair comment. L-implikazzjoni cara ta' dan l-istatement, kif tiftiehem minn persuna ta' intelligenza normali' hija li l-attur xjentement ippartecipa fi skema ta' korruzzjoni biex jahtaf kemm jiflah flus qabel l-elezzjoni.*"

Dan meta, l-appellanti jishqu li, f'ebda parti mill-istqarrija ma tissemma l-kelma korruzzjoni. Il-kelma adoperata fl-istqarrija kienet il-kelma "skandaluza" u mhux "korruzzjoni".

Sottomissjoni ohra maghmula taht dan l-aggravju hija li mill-provi rrizulta li: (a) din l-iskema kienet tinvolvi miljuni ta' liri; (b) din l-iskema kienet introdotta lejlet l-elezzjoni generali; (c) l-attur Mangion, kif ukoll deputati laburisti ohra, kienu involuti f'tali skema u l-kumpanija tal-attur offriet proprjeta` lill-Awtorita` tad-Djar taht din l-iskema; u (d) l-offerta tal-proprjeta` tal-kumpanija tal-attur u ta' zewg id-deputata laburista ohra, Helena Dalli, saret qabel ma harget l-iskema ghall-pubbliku. Filwaqt li l-

appellanti jikkontendu li l-allegazzjonijiet ta' fatt kontenuti fl-istqarrija u li l-verita` tal-fatti giet debitament ippruvata, ma jaghmel ebda sens li l-ewwel Qorti ghaddiet sabiex tqis li l-asserzjoni maghmula fl-istqarrija ma ssib ebda gustifikazzjoni u ma qiesetx lanqas l-istqarrija bhala *fair comment.*

Jibda billi jinghad li l-attur appellat bhala bniedem attiv fil-politika, huwa persuna "*in the public eye".* Il-Qorti Ewropea ghad-Drittijiet tal-Bniedem f'kazijiet li jolqtu d-dibattitu politiku, fosthom fil-kaz fl-ismijiet **Case of Radio Twist A.S. v. Slovakia** deciz fid-19 ta' Dicembru 2006, (App. Nru. 62202/00, para. 52), qalet li:

> *"There is little scope under Article 10 § 2 of the Convention for restrictions on political speech or on debate on questions of public interest (see, for example, Sürek v. Turkey (no. 1) [GC], no. 26682/95, § 61, ECHR 1999-IV). Moreover, the limits of acceptable criticism are wider as regards a public figure, such as a politician, than as regards a private individual. Unlike the latter, the former inevitably and knowingly lays himself open to close scrutiny of his words and deeds by journalists and the public at large, and he must consequently display a greater degree of tolerance (see, for example, Incal v. Turkey, 9 June 1998, § 54, Reports of Judgments and Decisions 1998-IV)."*

Hekk ukoll kif qalet il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fil-kaz fl-ismijiet **Da Haes et v. Belguim**, deciza fl-24 ta' Frar, 1997, (App. Nru. 19983/92) meta nghad:

> "…*the general interest in a public debate which has a serious purpose outweighs the legittimate aim of protecting the reputation of others,*

even if such debate involves the use of wounding or offensive language."

Din il-Qorti taqbel mal-appellanti sa fejn jinghad minnhom li mkien fl-istqarrija ma tissemma' l-kelma "korruzzjoni". L-istqarrija kontestata kienet issejjah skandaluz l-agir ta' Ministri u Deputati Laburisti u nies ohra vicin tal-Partit Laburista fl-iskema ta' bejgh ta' proprjeta` privata lill-Gvern, vicin tal-elezzjoni generali. Mill-provi in atti, ma jirrizultax li l-allegazzjonijiet maghmula fl-imsemmija stqarrija huma nieqsa mill-verita` li ma jiggustifikawx difiza ta' *fair comment.* Fit-tieni lok, biex tirnexxi d-difiza ta' *fair comment,* mhux mehtieg, kif donnha tghid l-ewwel Qorti li l-fatti jkunu veri fil-kompletezza taghhom, izda bizzejjed li jkunu sostanzjalment korretti. Jinhass opportun f'dan l-istadju ssir referenza ghas-sentenza ta' din il-Qorti tas-27 ta' April, 2001, fil-kawza fl-ismijiet **Joseph Mifsud v. Daphne Caruana Galizia** fejn inghad:

"…l-espressjoni demokratika tinhtieg li tinghata l-aktar spazju possibbli fil-konfront ta' l-operat ta' figuri pubblici li kellhom ikunu soggetti ghall-iskrutinju ta' l-istampa hielsa, anke jekk dan ikun a skapitu ta' skonfort u inkonvenjenza ghal dawn il-persuni li lejhom tkun immirata…dejjem sakemm pero' il-materja tkun wahda ta' interess pubbliku kif indubbjament kien is-suggett ta' l-artikolu taht ezami, u il-fatti, kif inghad, ikunu sostanzjalment korretti. Inoltre, u dan hu sewwa li jinghad ghaliex jimmerita riflessjoni, il-fatti kellhom ikunu sostanzjalment korretti principalment fir-rigward ta' dawk l-elementi storici li fuqhom l-artikolu jkun ibbazat. … Dan ifisser li l-Qorti kellha thares biex tistablixxi illi s-sustanza tal-fatti kienet vera u li l-fatt li jkun hemm xi cirkostanza minn dawk il-fatti li ma tkunx provata jew ma tkunx adegwatament stabbilita, ma jwassalx ghall-konkluzzjoni li l-artikolu jkun malafamanti u ingurjuz tal-fama ta' haddiehor. Dan naturalment sakemm il-fatt li jirrizulta li ma jkunx provat, jew ma jkunx veritjer, ma jkunx fih innifsu addebitu malafamanti, bhal per ezempju, jekk il-fatt ikun jaddebita lil persuna malafamata l-kommissjoni ta' rejat. F'dak il-kaz allura, l-ingurja ma tkunx temani mill-artikolu imma mill-fatt stess ta'

l-addebitu kriminuz li, fih innifsu, ikun jikkostitwixxi l-malafama indipendentement mill-kontenut ta' l-artikolu impunjat." (sottolinjar ta' din il-Qorti).

Hekk ukoll f'sentenza ohra ta' din il-Qorti tal-31 ta' Jannar, 2011, fil-kawza fl-ismijiet **Perit Lawrence Mintoff v. Dr. Roger Degiorgio et** inghad:

"Din il-Qorti tara li kif gie ripetutament meqjus anke mill-Qrati taghna, fil-kamp politiku, minhabba l-interess generali, hu lecitu ghall-istampa li tesponi ghall-pubbliku fatti li fihom ikunu involuti persuni politici. Dawn, mill-fatt biss li jinvolvu ruhhom fil-politika, jesponu ruhhom mhux biss ghall-kritika tal-media, izda wkoll ghal assunzjonijiet li ghalkemm jistghu jkunu mhux veri, dak li jkun jista' ragjonevolment jasal ghalihom. Sakemm il-fatti jkunu veri, il-media tista' tasal ghall-konkluzjonijiet taghha bazati fuq "a fair and reasonable analysis" ta' dawk ic-cirkostanzi, basta li bil-konkluzjoni ma tigix attribwita lill-persuna involuta certu agir li jmur lil hinn mill-fatti dikjarati. Il-politiku jesponi ruhu ghall-fatt li kull ma jaghmel, anke fil-hajja professjonali jew privata tieghu, jigi meqjus u analizzat mill-media. Din tal-ahhar ghandha d-dritt u d-dover tgharbel l-attivita` tal-politiku u, filwaqt li thalli lic-cittadin il-possibbilita` li jiggudika hu dik l-attivita`, tanalizza l-istess, hi stess f'kuntest politiku….

Hu normali li kull partit politiku li jkun fil-gvern sejjer jigi attakkat b' favoritizmu fl-ghoti ta' kuntratti u impieg, u hu naturali li, meta jikkonkorru certi cirkostanzi, meta jinghata kuntratt lil xi hadd li jkun midhla tal-partit li jkun fil-gvern, l-oppozizzjoni tattakaha b' favoritizmu. Kemm dan l-attakk ikun f' waqtu jiddependi mic-cirkostanzi ta' fatt antecendenti jew posterjuri ghal ghoti tal-kuntratt. Sta mbaghad ghall-partit fil-gvern iwarrab dan is-suspett ta' favoritizmu. F' dan il-kaz, il-fatti jistghu jaghtu lok ghal dan is-suspett, u l-media ghandha obbligu, meta c-cirkostanzi hekk jimmeritaw, li timmanifesta dan is-suspett fil-pubbliku; dan hu parti mill-iskritinju li kull min hu involut fil-politika jrid jaccetta bhala mehtieg f' demokrazzija. L-agir ta' kull gvern irid ikun trasparenti u "beyond suspicion", u l-media ghandha dritt tesponi s-suspetti taghha dwar certa agir. Sta ghall-gvern li jirribatti u jressaq argumenti li juru l-kuntrarju. Li tesponi s-suspett ghall-konsiderazzjoni tal-pubbliku, ma jistax, pero`, jitqies malafamanti, meta, jigi

> *ripetut, dak is-suspett tkun konkluzjoni ragjonevoli mehuda minn fatti veri, kif gara f' dan il-kaz."*

Applikati dawn il-principji ghall-kaz in ezami, jirrizulta mhux biss li l-fatti allegati fl-istqarrija maghmula mill-konvenuti huma sostanzjalment korretti, izda ukoll ntuza t-terminu "skandaluz", li jindika agir li moralment mhux xieraq u ma sarx addebitu kriminali bhalma hija l-korruzzjoni, agir assocjat ma' dak li hu llegali. Li tghid li agir politiku huwa skandaluz, ma tkunx qed tattakka lill-persuna li ghamlet dak l-agir, izda l-operat taghha. Dan mhux hlief analizi politika tac-cirkostanzi madwar l-iskema tax-xiri ta' proprjeta` privata mill-gvern, u ghalkemm id-deskrizzjoni hija wahda soggettiva li tista' tahsad lil xi whud, hija espressjoni possibbli li wiehed jista' jikkontempla, mehuda in konsiderazzjoni l-fatti kif sehhew. Dan ma jfissirx li din il-Qorti qeghda taqbel ma' tali analizi, izda tghid biss li huwa kumment tollerabbli li wiehed seta' ragonevolment jaghmel fl-isfera politika dwar ir-rizultanzi mill-atti.

Din il-Qorti ma taqbilx mal-konkluzjoni tal-ewwel Qorti li l-istqarrija in kontestazzjoni timplika lill-attur appellat f'att ta' korruzzjoni. L-onesta` u l-integrita` tal-attur appellat ma gietx attakkata bl-istqarrija maghmula, anzi huwa meqjus li l-pern tal-artikolu hija il-korrettezza politika tal-gvern tal-gurnata li tqieghdet taht suspett, fid-dawl tar-rizultanzi li l-bejjiegha prospettivi ta' proprjeta` privata kienu ministri u deputati fi hdan il-Partit Laburista, u sidien ta' kumpanniji li kienu qrib l-istess Partit, li nnegozjaw

ftehim ta' bejgh mal-Awtorita` tad-Djar, vicin elezzjoni generali, kif wara kollox rilevat mill-ewwel Qorti. Konsidrat il-margni wiesgha ta' tolleranza li tezisti fil-kamp politiku, ma jistax jinghad li l-konvenuti agixxew lil hinn mil-limitu permessibli fl-istqarrija maghmula. Kwindi tqis li l-istqarrija maghmula bhala *fair comment* u jsegwi li l-konvenuti appellanti ghandhom ragun f'dan l-aggravju taghhom.

Marbuta mal-istess aggravju, hemm l-ilment tal-appellanti dwar l-applikazzjoni skorretta tal-ligi, fil-kuntest tal-frazi *"tal-qalba qed jippruvaw jahtfu l-miljuni lejlet l-elezzjoni*" u l-konkluzjoni tal-Qorti li dan huwa gudizzju ta' dizvalur fil-konfront tal-attur bhala wiehed minn tal-qalba. Jishqu li l-liberta` tal-espressjoni hija wahda mid-drittijiet fundamentali tal-bniedem garantit kemm mill-Kostituzzjoni u mill-Konvenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem u skont il-gurisprudenza citata minnhom tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, hemm distinzjoni bejn fatti allegati u kummenti. Jsostnu li sakemm l-kummenti huma bbazati fuq u mibnija madwar fatti, li jkunu sostanzjalment veri, il-kummenti mhux libelluzi anke jekk jirrizultaw azzardati.

Fil-kuntest tal-kuncett ta' *value judgement,* kif ben spjegat fis-sentenza tal-Qorti Ewropeja ghad-Drittijiet tal-Bniedem fil-kaz **Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France** deciz fit-22 ta' Ottubru, 2007, (App. Nri. 21279/02 u 36448/02 para.55), inghad illi:

> *"…in order to assess the justification of an impugned statement, a distinction needs to be made between statements of fact and value judgments. While the existence of facts can be demonstrated, the truth of value judgments is not susceptible of proof. The requirement to prove the truth of a value judgment is impossible to fulfil and infringes freedom of opinion itself, which is a fundamental part of the right secured by Article 10. The classification of a statement as a fact or as a value judgment is a matter which in the first place falls within the margin of appreciation of the national authorities, in particular the domestic courts. However, even where a statement amounts to a value judgment, there must exist a sufficient factual basis to support it, failing which it will be excessive."*

Inghad ukoll fil-kaz fl-ismijiet **Jerusalem v. Austria** deciz fis-27 ta' Frar, 2011, mill-Qorti Ewropeja ghad-Drittijiet tal-Bniedem (App. Nru. 26958/95 para. 43):

> *"… even where a statement amounts to a value judgment, the proportionality of an interference may depend on whether there exists a sufficient factual basis for the impugned statement, since even a value judgment may be excessive if it has no factual basis to support it."*

Applikati dawn il-principji ghall-kaz in ezami, din il-Qorti taqbel mal-appellanti li dak li nghad fl-istqarrija jikkonsisti f'*value judgement* li kien ibbazat fuq fatti sostanzjalment veri u konsegwentement ma tarax li l-azzjoni attrici setghet tirnexxi.

Ghaldaqstant, ghar-ragunijiet premessi, tiddisponi mill-appell ta' Mario Galea u tal-Partit Nazzjonalista, billi <u>tilqa'</u> l-istess, kwindi thassar u

tirrevoka s-sentenza tal-ewwel Qorti tal-31 ta' Ottubru, 2013, fl-ismijiet premessi u filwaqt li tilqa' t-tieni eccezzjoni tal-konvenuti, tichad it-talbiet tal-attur.

Bl-ispejjez fic-cirkostanzi jkunu bla taxxa.

Joseph Azzopardi Prim Imhallef	Joseph R. Micallef Imhallef	Tonio Mallia Imhallef

Deputat Registratur
df